

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1952

Ε.Υ.Δ. Π.Ε. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τὸ Δεκαπενθήμερο

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Werner Jaeger.

Ἡ παρουσία τοῦ Werner Jaeger γιὰ λίγες ἡμέρες στὴν πόλη τῶν Ἀθηνῶν, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρίαν γὰρ τοῦ ἀπευθύνωμε ἀπὸ τὶς στήλες τῆς «Νέας Ἑστίας» ἐγκάρδιο χαιρετισμό. Στὸ πρόσωπό του δὲν χαιρετίζομε μόνον τὸν ἀκαδημαϊκὸ διδάσκαλο ποὺ ἐδίδαξε μὲ ἱερὸ ἐνθουσιασμό τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀπὸ τὰ 1914 στὰ Πανεπιστήμια τῆς Βασιλείας, τοῦ Κιέλου, τοῦ Βερολίνου καὶ τελευταῖα στὸ περίφημο Harvard University τῆς Ἀμερικῆς. Γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ ὁ Werner Jaeger εἶναι ὁ αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ ἀκόμη στὸ πρόσωπό του τιμοῦμε καὶ χαιρετίζομε τὸν ἀρχηγέτη ἑνὸς νέου πνευματικοῦ κινήματος ποὺ ἔχει ὑψωθῆ στὴν περιοχὴ τῆς παγκοσμιοῦτος. Ὁ Werner Jaeger εἶναι ὁ ἴδρυτής τοῦ τρίτου ἀνθρωπισμοῦ, ἑνὸς παιδευτικοῦ καὶ πνευματικοῦ κινήματος ποὺ κατὰ τὴν ρωμαλεότητα, τὴν εὐεργετικὴν του ἐπίδραση καὶ τὴν εὐρύτητα τῶν ἐπιδιώξεων του ἠμπορεῖ νὰ ὑποστῇ τὴ σύγκριση πρὸς τὴν πρώτη καὶ δευτέρα ἀνθρωπιστικὴ ἐξόρμηση τοῦ νεώτερου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Μέσα σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ εἶχε λησμονήσει ὅτι ὑπάρχει ἕνας αἰώνιος πνευματικὸς κόσμος, ὁ Werner Jaeger ξεπερνώντας τὰ ὄρια τῆς ἀρχαιογνωστικῆς ἐπιστήμης ὑψώθηκε σὲ καθολικὴ θεώρηση τῆς πνευματικῆς οὐσίας ποὺ ἐνυπολαμβάνει κάτω ἀπὸ τὰ θαυμαστά ἐπιτεύγματα τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ καθολικὲς τάσεις τῆς προσωπικότητός του, ὠθηόμενες ἀπὸ ἐκλεκτικὴ συγγένεια, τὸν ἔφεραν σὲ συνεπαφὴ ἀπὸ τὴν πρώτην του νεότητα μὲ τὶς συγγραφὰς τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὰ Ἀριστοτελικὰ συγγράμματα, ποὺ οἱ φιλόλογοι τὰ ἐθεωροῦσαν βεβιασμένη κωδικοποίησις δογματικῶν ἀποφάνσεων, ἔπειτα ἀπὸ τὶς μελέτας τοῦ Werner Jaeger ἐφωτίστηκαν μὲ νέον φῶς. Ὁ Ἀριστοτέλης, ἔπειτα ἀπὸ τὴν δημοσίευσήν του κατὰ τὸ 1923 τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν τοῦ ἐπιφανοῦς ξένου μας, ἔπαισε πᾶν νὰ εἶναι ὁ ψυχρὸς δογματικὸς διδάσκαλος. Οἱ ἐρευνες τοῦ Werner Jaeger ἐπαρουσίασαν τὴν ἀριστοτελικὴν προσωπικότητα σὲ ὀλοζώντανήν ἐμφάνισιν. Μᾶς ἔκαμαν νὰ ἀκροαστοῦμε τὸν παλμὸν τῆς ζωῆς ποὺ ἐνεψύχωνε τὴν δαιμονία τοῦ θαυμαστοῦ Σταγίρατη πνευματικῆς δραστηριότητα. Ἐστῆσαν ἀπέναντί μας μιὰ ζωντανή προ-

σωπικότητα, ἐκεῖ ὅπου ἡ παλαιότερη φιλολογικὴ ἐρευνα εἶχε τοποθετήσῃ ἕνα χωρὶς βάθος μονοδιάστατο γραμμικὸ σχεδιογράφημα. Μὲ τὶς ἀριστοτελικὰς μελέτας τοῦ ὁ Werner Jaeger ἐπέτελεσε τεράστιον ἀθλῆμα, κατώρθωσε νὰ συνδυάσῃ τὴν ἀκριβολογικὴν τεχνικὴν τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀρχαιογνωσίας ἐνὸς Wilamowitz καὶ ἐνὸς Diels μὲ τὴν μαντικὴν διεισδυτικότητα τὸν κόσμο τῶν ἰδεῶν, κατὰ τὸν τρόπον ποὺ εἶχαν εἰσηγηθῆ καὶ ἐγκαινιάσει ὁ Schleiermacher καὶ ὁ Dilthey, ἐνεψύχωνε πνοὴν ζωῆς στὰ ἀντικειμενικὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης, ἀποκατέστησε τὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα ἐκεῖ ὅπου οἱ προγενέστεροί του ἐρευνηταί, πέφτοντας σὲ ἀμηχανία, ἐδέχονταν τὴν ὑπαρξὴν χασμάτων καὶ ἀντιπαραθέσεων. Στὰ χέρια τοῦ Werner Jaeger ἡ κλασσικὴ φιλολογία ὑψώθηκε στὸ ἐπίπεδον καθαρὰ πνευματικῆς ἐπιστήμης.

Ὁλος αὐτὸς ὁ τεράστιος γύρω στὸν Ἀριστοτέλη μῦθος ἦταν ἡ πρώτη ἀπαρχή. Οἱ ἐρευνες ἐσυνεχίστηκαν μὲ περιλαμπρὰ ἐπιτεύγματα. Εἰσδύοντας ὁ ἐπιφανὴς ξένος μας στὶς βαθύτατες ρίζας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, μᾶς ἀπεκάλυπεν ὅτι τὸ ἀπαρασάλευτον καὶ ἀκατάλυτον θεμέλιον, ἐπάνω σὸ ὁποῖον οἰκοδομήθη τὸ ἑλληνικὸν θάσος, ἦταν ἡ Παιδεία. Τὸ μέγα εὐεργετήμα, ποὺ θὰ κρατῇ ἀκοίμητη τὴν παγκόσμια εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ λαὸν τῶν Ἑλλήνων, ἔδειξεν ὁ Werner Jaeger ὅτι εἶναι ἡ ἑλληνικὴ Παιδεία. Σὲ μιὰ φωτεινότητα καὶ περιεκτικώτατη ἀνασκόπηση ἐπραγματοποίησε στοὺς τρεῖς μεγάλους τόμους τῆς «Παιδείας» του μιὰ νέα ἀναταποθέτησις, ἀλληλοσυγχέτησις καὶ ἀποτίμησις τῶν δεδομένων καὶ ἐπιτευγμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Μᾶς ἔδωκε μὲ σαφέστατη καὶ ἐμπνευσμένη ἔκθεσιν ὅχι μόνον νὰ ἐννοήσωμε, ἀλλὰ καὶ νὰ συναισθανθοῦμε βαθύτατα ὅτι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὸ ἀποτελοῦν οἱ συνεχεῖς καὶ ἀδιάπτωτες παιδευτικὲς καὶ ἀνθρωπιστικὲς ἐπιδιώξεις. Γιὰ τὸν Werner Jaeger ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία κατὰ βάθος δὲν εἶναι παρὰ Παιδεία. Τὸ μέγα συμβεβηκὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἡ δραματικὴ περιπέτεια τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως εἶναι ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀπαιδευσίας καὶ ἡ προχώρησις πρὸς τὴν φωτεινὴν τῆς Παιδείας περιοχὴν.

Οἱ ἐρευνες τοῦ Werner Jaeger ἔδειξαν κατὰ ποῖον τρόπον καὶ ἐπάνω σὲ ποιά θεμέλια ἐστερέωσαν οἱ Ἕλληνες τὶς βάσεις τοῦ ἑσπεριακοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντίθετα πρὸς κάποια ἀπατηλά μυθολογήματα ποὺ μιλοῦν γιὰ ξεχωριστοὺς κύκλους καὶ γιὰ ξεχωριστὰς ψυχὰς ξεχωρισμένων

πολιτιστικῶν ἐποχῶν, ὁ ἐπιφανὴς ξένος μας διαπιστώνει ὅτι ὁ νεώτερος ἐσπεριακός, δυτικὸς πολιτισμὸς ἀποτελεῖ ἀνάπτυξη τῶν πρώτων κατὰ τὰς ἐποχῶν πού ἐγίναν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐσυνδυάστηκαν ἔπειτα μὲ τὴν ἀνακαίνιση πού ἐδημιούργησε στὴν ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ περιοχὴ τὸ Χριστιανικὸ πνεῦμα. Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς εἶναι κατὰ τὸν Werner Jaeger, στὴ βαθύτερῃ του ὑφῆ, σύζευξη τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς πνευματικῆς οὐσίας. Γίνεται ἔτσι νοητό, γιατί στὸν κύκλῳ τῶν πνευματικῶν τῶν ἀπασχολήσεων κεντρικὴ θέση κατέχει καὶ ἡ μελέτη τῶν χριστιανικῶν πηγῶν. Ἡ κατὰ τὸ 1921-22 ἐκδόση δύο τόμων ἀπὸ τὴς συγγραφῆς τοῦ Γρηγορίου Νύσσης μαρτυροῦν γιὰ τὴ γονιμότητα τῶν μελετῶν τοῦ ἐπιφανοῦς μας ξένου τῶν ἀναφερομένων στὴ χριστιανικὴ πνευματικὴ παράδοση. Ἡ προσωπικότητα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, πού εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους θεμελιωτῆς τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας, φυσικὸ ἦταν νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴ καὶ νὰ ἐφελκυστῇ τὴν ἀγάπην καὶ τὴ συμπάθειαν τοῦ Werner Jaeger. Καὶ εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐχάριστο τὸ γεγονὸς ὅτι συνεχίζεται μὲ ἀκάματη δραστηριότητα ἡ ἐργασία του γιὰ τὴν ἐκδόση καὶ ἄλλων συγγραμμάτων τοῦ Γρηγορίου Νύσσης.

Γιὰ τὴ σημερινὴ πολιτιστικὴ κατάστασις ἡ ἀνῆσις τῶν ἰδεῶν πού ἐδημιούργησε ὁ ἐπιφανὴς ξένος μας μὲ τὴν προφορικὴν του διδασκαλίαν καὶ τὴν πολυμερῆ συγγραφικὴν του ἐργασίαν ἀποτελεῖ πολυτιμότερη πνευματικὴ συμβολή. Πρὶν ἰπὸ δεκαετηρίδας εἶχε προειδοποιήσει γιὰ τὰ κλιβερά ἀποτελέσματα, πού θὰ ἐπακολουθοῦσαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν παραμέλησιν τῆς ἀνθρωπικῆς Παιδείας. Στὰ τελευταῖα χρόνια πού εἶναι προσηγηθῆ πρὶν ἀπὸ τὴς πολιτικῆς ἀναταραχῆς στὴ Γερμανίαν, εἶχε προσπαθήσει μὲ τὴν κδόση τοῦ περιοδικοῦ του Antike νὰ ἀνανεώσῃ τὴ μεγάλη ἀνθρωπιστικὴ καὶ πνευματικὴ παράδοσιν. Οἱ προβλέψεις του ἐβγήκαν ἀληθινῶς καὶ ἐπιστοποίησαν τὴν ὀρθότητα τῶν διαπιστώσεών του. Σήμερα ὅλοι οἱ πνευματικὰ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι — γιὰ νὰ χρησιμοποιήσωμε τὴν ἐκφρασὴν αὐτῆ τοῦ φιλιτάτου κ. Πέτρου Χάρρη — παραδέχονται ὅτι μόνον ἡ ἀνθρωπιστικὴ Παιδεία, ἡ διαποτισμένη ἀπὸ τὸ ἑλληνοχριστιανικὸ πνεῦμα, ἀποτελεῖ τὸ μόνον ἀμυντήριον μέσον, πού ἔμπορεῖ νὰ ἀνακόψῃ τὸ ξαναγύρισμα τῶν Λαῶν στὴν ἀνελευθερίαν, τὴν ἀπαιδευσίαν καὶ τὴ βαρβαρότητα. Ἀρχηγίτης καὶ πρωτοπόρος γιὰ μιὰ νέα ἀνθρωπιστικὴ ἀναγέννησιν στέκεται σήμερα ἐπάνω στὴς ἐπάλξεις τῆς ἀνθρωπικῆς Παιδείας ὁ Werner Jaeger. Ὁ σύνδεσμός του μὲ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα ἐδημιούργησε μέσα στὴν ψυχὴν του τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἑλληνικὴν γῆν καὶ νὰ φέρῃ τὰ βήματα του ἐπάνω στοὺς τόπους πού καθαγιασθηκάν ἀπὸ τὴν διατριβὴν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Παύλου. Ἡ ἐπίσκεψίς του ἐχαροποίησε ὄχι μόνον τοὺς ἐργάτας τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν. Ἡ βραχῶδης καὶ ὀρεινῆς κόγχης, ἐπάνω στὴν ὁποία αἰῶνες τώρα μοχθεῖ καὶ ἀγωνίζεται ἀκοίμητος φρου-

ρός τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδεῶν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἔχει νὰ προσφέρῃ στὸν ἐπιφανὴ ξένον του τὴν ἀπέραντὴν του συμπάθειαν καὶ τὸ θέαμα τοῦ ὀλόφωτου ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Εἶναι τοῦτο μιὰ ἀνταπόδοσις, «ἀντίδωρον καὶ ἀντίχαρις», γιὰ τὸν ὑπέροχον πνευματικὸν φωτισμὸν τὸν ἀκτινοβολοῦμενον ἀπὸ τὸ περίλαμπρον ἔργον του.

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

Ἰωάννης Γρουπάρης.*

Εἶχα θεωρήσει ἀπαραίτητα μερικὰ ψυχαναλυτικὰ αὐτοερευνητήματα. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε τότε πού ἔγραφα τὸ μελέτημά μου τὰ εἶχα, οὔτε καὶ ποτέ μου ἐπίστευα πὼς ἦταν δυνατό νὰ τὰ ἔχω, τόλμησα καὶ ἔδωκα ὁ ἴδιος, βασιζόμενος περισσύτερον στὴς διαισθήσεις μιᾶς ψυχαναλυτικῆς ἐμπνεύσεως, ἀπόκρισιν στὴν ἀπορία μου, πού ἦταν συγχρόνως καὶ ἀπορία πολλῶν, γιὰ ποιὸν λόγον ὁ ποιητὴς σώπασε πρόωρα. Βέβαια, ἤξερα πὼς εὐκόλως δὲν ἔμπορουσε νὰ πείσει αὐτὴν ἡ γνώμη, ἰδίως τοὺς αἰσθητικὸς πού λέγουσιν: «περιορισθῆτε στὸ ἔργον καὶ ἀφίστε ἡσυχον τὸν ἄνθρωπον πού τὸν δημιουργεῖ». Ὡστόσο, καὶ τὴν πρώτην φοράν πού τὴν ἐδημοσίευσεν (Φιλολογικὴ Δευτέρα «Ἡμέρας» Ἀλεξ., 3. 8. 42) ἄπως καὶ τὴν δευτέραν** («Νέα Ἑστία», 1. 8. 52) αἰσθανόμενον πὼς εἶχα δώσει τὴν ἀληθοφανέστερην, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἀληθινότερην, ἐξήγησιν, πού μποροῦσε νὰ δοθῆι σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, μολοντί ἀντιλαμβάνομαι πὼς αὐτὴ ἡ ἐξήγησις ἦταν συγχρόνως καὶ ἐκθετὴ. Ἐπρόκειτο, κατὰ βάθος, γιὰ μιάν ὑπόθεσιν καὶ τίποτα παραπάνω. Δὲν εἶχα, ὅπως λ.χ. στὴν περίπτωσιν Καβάφη, τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀμεσῆς γνωριμίας τοῦ ἀνθρώπου πού μελετοῦσα. Δὲν εἶχα τεκμήριον. Ὁ Γρουπάρης μου ἦταν ἄγνωστος. Θαυμαστὴς τοῦ ἔργου του, εἶχα νεώτατος ἀσχοληθεῖ μ' αὐτό, ὅμως ἐκεῖνος (ἀλήθεια πόσον διαφορετικὸς ἀπ' τὸν Καβάφη ὡς χαρακτήρας) οὔτε μου ἔγραψε, οὔτε καὶ μου ἐμήνυσε ποτέ τὴν εὐαρέσκειά του. Μάλιστα, ὅταν ἀργότερον τοῦ ἔγραφα, πὼς ἤθελα νὰ ἐπιχειρήσω κάτι πληρότερον γι' αὐτὸν καὶ τὸν παρακαλοῦσα νὰ μου στείλῃ μερικὰ βιογραφικὰ τὸν φαντάζομαι νὰ βρέθηκε μὲς στὰ χαρτιά του τὸ γράμμα μου ἐκεῖνον) οὔτε κἀν μου ἀπάντησε. Ἄλλωστε ἡ στάσις του αὐτὴ ἀπέναντί μου ἦταν ἀπόλυτα σύμφωνη μὲ τὴν γνώμην πού διατύπωσα, ἕνα χρόνον πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατόν του, ἀπαντώντας σὲ ἀνάλογον μὲ τὸ δικό μου αἴτημα τοῦ κ. Χατζίνη: «Δὲν ἐννοῶ τὸ λόγον, οὔτε καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην, νὰ δώσω πληροφορίας γιὰ τὴν ζωὴν μου γενικά, ὅταν ἀναλογίζομαι πὼς γιὰ κανενὸν σχεδὸν ἀπὸ τοὺς μεγάλους μας ἀρχαίους τὴν ζωὴν δὲν ἔχομε παρά ἐλάχιστες καὶ ἀμφισβητήσιμες εἰδήσεις, χωρὶς μολαταῦτα ἡ ἔλλειψις αὐτὴ νὰ ζημιώνει τὸ ἔργον τους. Εἶναι ἴσως γνωστὴ ἡ ἀπροθυμία μου γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν κάθε τέτοιας περιέργειας...».

* Βλέπε τεύχος τῆς Αὐγούστου 1952.

** Πολὺ πῖο δουλεμένη.